

en innføring i kommunepolitikerens syn på lokalhistorien. Forfatteren gjør seg til talsmann for den tiltalende idé at det må være »enhver lokalpolitikers plikt at kende hovedtrækkene i sin bys og egns historie. Ethvert kommunebestyrelsesmedlem burde have stedets historie udleveret til pligtlæsning.« Mer skeptisk stiller man seg kanskje til tanken om å etablere et system for å måle effektiviteten og verdien av kulturtilbud og kulturaktivitet. Forfatteren innrømmer at det »lyder uhyre koldt og sagligt«, men at man må se i øynene »at en sådan kulturøkonomi vil trænge frem«. At det er god økonomi, kan man godta, men kultur –?

Endelig gir Lise Hesselager i Småtryk nr. 7, Danske småtryk i Det kgl. Bibliotek en orientering om disse innholdsrike, men noe kompliserte deler av et storbibliotek. Leseren får kanskje samtidig et visst inntrykk av et materiale som må bety litt av en hodepine for den som sitter med ansvaret.

Som helhet vil denne serien bli til stor nytte for dem som søker orientering innenfor et eller annet av de mange felter som lokalhistorien berører. Også utenfor Danmark vil serien bli benyttet, ikke minst fordi utgiveren har sørget for sammendrag av innholdet på engelsk. Vi må bare håpe på at Lokalhistorisk Afdeling fortsetter videre på denne bane.

Rolf Fladby

Arkivfortegnelser fra Fyn

MAGISTRATSARKIVER INDTIL 1868 I LANDSARKIVET FOR FYN. *Odense 1973. Indb. 348 s. 13 kr.* AVNSLEV-BOVENSE KOMMUNALE ARKIV 1803–1970 54 s. BOGENSE KOMMUNALE ARKIV 1869–1970. 28 s. *Arkivregistraturer udgivet af Landsarkivet for Fyn.* STIKORDSREGISTER TIL FYNESKE KOMMUNALARKIVER. *Odense 1973 15 s. 8 kr. pr. hefte.*

Arkivfortegnelser er ofte vanskelige at komme til. Selvom der er udarbejdet fortegnelser over størstedelen af de arkivalier, der opbevares i de offentlige arkiver, findes de fleste af dem i form af sedler eller maskinskrevne oversigter i et enkelt eksemplar, som kun er tilgængeligt på læsesalene. Et venligt, men noget fortravlet personale, vil gerne hjælpe med oplysninger fra fortegnelserne, men det forudsætter, at man er i stand til at stille præcise spørgsmål, som det er praktisk muligt at besvare. Selvom man har den sommetider store viden, som er nødvendig for at stille de rigtige spørgsmål, kan det være en langsommelig og noget usikker fremgangsmåde, der tager tid for arkivpersonale og arkivbenyttere. For alle dem, der kan og vil selv, er der nu håb forude. Landsarkiverne har i de sidste år mangfoldiggjort adskillige registraturer ved fotokopiering eller duplikering. Af bevillingstekniske grunde er oplagstal-

lene begrænset, så ikke alle kan have dem stående hjemme på hylderne, men de bør i hvert tilfælde findes på centrale biblioteker og lokalhistoriske arkiver rundt om i landet til glæde for fjerntboende arkivbenyttere. Udstyret kan være primitivt og indholdet af svingende kvalitet, fordi de foreliggende registraturer er udgivet delvis ubearbejdet, men fortegnelserne er dog langt mere omfattende og detaljerede end de kortfattede arkivintroduktioner, som findes i forskellige samleværker. Især har Landsarkivet i Odense trods et begrænset personale ydet en imponerende indsats med udgivelsen af den række arkivregistraturer, som indledtes 1970 med oversigtsværket *Landsarkivet for Fyn* og hjælpemidlerne til dets benyttelse. De tre dupliserede registraturer, som her skal omtales, omfatter kommunale arkiver, og rækken kan ifølge forordet til *Avnslev-Bovensens arkiv* ventes fortsat i de kommende år.

Indtil 1868 var den kommunale administration i købstæderne i hænderne på magistraten. Magistratsmyndighedens indehavere – borgmestre eller byfogder – var udnævnt af kongen, og noget demokrati i moderne forstand fandtes næppe, men magistratens arbejdsområder var omtrent de samme som de kommunale opgaver i dag. Da købstadkommunale arkiver opbevaredes på rådstuen – en gammel betegnelse for rådhuset – kalder man oftest arkiverne for rådstuearkiver. I Odense har man valgt at kalde dem magistratsarkiver. Ingen af betegnelserne er særligt gode eller helt dækkende for indholdet, men det ville være praktisk for udenforstående, hvis landsarkiverne her og andre steder kunne blive enige om at bruge ensartede betegnelser for de samme arkiver.

Registraturen over magistratsarkiver indledes med opstillingsskemaet, d. v. s. planen over i hvilken rækkefølge arkivalierne er opstillet i arkivmagasinet og dermed anført i registraturen. Det benyttede opstillingsskema bygger hovedsagelig på en saglig ordning, der ikke forudsætter større administrationshistorisk viden ved orientering i arkivalierne, men til gengæld heller ikke altid angiver den indre sammenhæng mellem arkivalierne, som kan bidrage til forståelse af den situation, hvori de er opstået. Købstæderne er anført i alfabetisk orden. Foran hver købstad findes en lille indledning med en liste over borgmestre og rådmænd samt henvisninger til forordninger om bystyrets sammensætning. Disse lister, som vist oprindeligt er udarbejdet i Rigsarkivet, findes i alle landsarkiver i tilknytning til registraturerne, men har normalt ingen betydning for benyttelsen af registraturerne eller arkivalierne og kunne måske have været sparet. Derimod er der umiddelbart efter forordningerne i indledningen værdifulde litteraturhenvisninger, som desværre ikke nævner tidsskriftartikler. Selve fortegnelsen over arkivalierne er ret detaljeret og medtager en del nyttige, omend lidt spredte anmærkninger med nærmere oplysninger om indholdet i de enkelte pakker og bind. I skarp parentes findes henvisninger til arkivalier i andre arkiver eller andetsteds i samme registratur, men man skal dog ikke tro, at emnerne dermed er udtømt. Det er f. eks. ikke muligt at orientere sig endeligt i optegnelser om borgerskaber ved hjælp af denne registratur, hvor de egentlig burde være et af de centrale emner. Borgerskabsoptegnelser kan findes i råd-

stuerettens protokoller, i magistratens forhandlingsprotokoller, under rubrikken næringsvæsen og sandsynligvis af og til i kærnerregnskaberne, men der er ikke altid oplysninger herom, henvisninger fra den ene gruppe til den anden eller henvisninger til tingbøgerne i byfogedarkiverne, hvor der formodentlig også i nogle perioder er noteret borgerskaber. Der kan rettes lignende indvendinger mod andre dele af registraturen, men det kan ikke på nogen måde anfægte udgivelsen – tværtimod. Skulle der have været foretaget undersøgelser, der kunne opfylde alle krav til en fyldestgørende arkivfortegnelse, ville bogen måske aldrig være udkommet, og den er langt bedre end ingenting.

Mens fortegnelsen over rådstuearkiverne er resultatet af mange års traditionelt og solidt registreringsarbejde, er der med registraturerne over de kommunale arkiver gået nye veje. Man har benyttet det såkaldte Odder-system, der egentlig er en journalplan for mindre kommuner, som grundlag for registreringen. Journalplanen er oprindelig beregnet til indordning af breve og dokumenter i en nutidig og arbejdende administration. Da Odder-systemet samtidig har en ret fast nummerering efter decimalklassesystemet, er det ikke muligt at indbygge et historisk perspektiv i systemet. Siden 1803 er der imidlertid sket så omfattende ændringer bl. a. i det kommunale skatte- og regnskabsvæsen og i opbygningen af den sociale forsyning, at det ville være en fordel, hvis det kunne markeres i det mindste i undergrupperingen af arkivalierne. Det kan ikke lade sig gøre, uden at man bryder den forud fastlagte nummerering, som er væsentlig for at systemet kan fungere. Man må derfor affinde sig med, at arkivalier fra kommunens ældre tid, som hører sammen, står spredt rundt om i registraturen. Den store fordel for brugerne er, at der i et særskilt hefte findes et detaljeret emneregister med henvisning til decimalnumre, som er gyldigt både for de allerede udsendte og alle kommende kommunale registraturer ordnet efter samme plan.

Registraturen over Avnslev-Bovense kommunale arkiv omfatter perioden fra 1803, da fattigkommissionerne oprettedes som det første forsøg på lokalt selvstyre på landet, til de store kommunesammenlægninger i 1970. Arkivet er meget stort, og der synes ikke at være foretaget de tilladte kassationer i det. Langt størstedelen af materialet angår dog den nyeste tid og er foreløbig utilgængeligt for almindelig benyttelse, idet tilgængelighedsgrænsen er 80 år for sociale sager og 50 år for andre sager. Registraturen over Bogense kommunale arkiv 1869–1970 fortsætter registraturen over Bogense magistratsarkiv op til ca. 1933, d. v. s. til indførelsen af de nye sociallove. Kun ganske få arkivalier efter 1933 er medtaget, men der vil formodentlig komme et suppleringsbind, når disse sager engang er afleveret til landsarkivet. Begge registraturer har forrest en grundig indholdsfortegnelse og en kortfattet administrationshistorisk indledning suppleret med statistiske oplysninger om kommunen.

Der er ikke tidligere udgivet fuldstændige registraturer over kommunale arkiver i Danmark fra tiden efter kommunallove 1867 og 1868. De foreliggende registraturer må derfor have stor interesse for alle, der beskæftiger sig

med historie på lokalt plan som en mulighed for at få et overblik over, hvad man kan vente at finde i disse arkiver. Endnu nyttigere bliver de, efterhånden som udgivelsesrækken fortsætter. Man er langt mere tilbøjelig til systematisk at arbejde med arkivfortegnelser, når man på forhånd kan regne med ikke at gå forgæves efter det emne eller den lokalitet, man interesserer sig for. Derfor er det værdifuldt, at Landsarkivet for Fyn har besluttet at udgive en længere række af kommunale arkivfortegnelser og synes at kunne gennemføre det i hurtigt tempo ud fra mottoet, at det bedste er det godes fjende. Indvendinger imod registraturerne er i denne forbindelse kun bagateller.

Helle Linde

Kort og historikere

PETER BREDSORFF: KORTLÆGNING OG HISTORISKE STUDIER. ET VÆRKTØJ? *Udgivet af Lokalthistorisk Afdeling under Københavns Universitets historiske institut. København 1973. 60 s. samt et folde-ud kort. Ill. særpris 41,25 kr., normalpris 61,90 kr.*

Når man som anmelderen har været omgivet af kort og brugt kort i hele sin studietid og embedsperiode og samtidig som historisk geograf har været konsulent for mange studerende ved arkitekt skolens byplanafdeling, så er man på forhånd temmelig belastet til at gå i gang med at anmelde Bredsdorffs orohydrografiske kort og bedømme resultaterne af, hvad dette værktøj har inspireret en byplanarkitekt til. – Dette i sit ydre og i hele sit layout yderst tiltalende og praktisk håndterligt stykke arbejde er så at sige begyndelsen til enden af et livsværk som byplanlægger og -forsker, forstået på den måde, at det afslutter en epoke af erfaringer fra studiet af vore ældre byer og (forhåbentlig) indleder en fordybelse og en målrettet forskning i, hvordan og hvorfor det nu gik sådan, såvel som hvorfor det eventuelt slog fejl, for også for byplanlæggere (byanlæggere) i begyndelsen af den historiske periode er der ting, der måtte mislykkes. Men lad mig sige det straks: Det er gået godt forbløffende mange gange, når man tager den teknologiske udvikling og de ændrede kommunikationslinjer siden da i betragtning. Om sit arbejde siger Bredsdorff selv, at det har været en væsentlig drivkraft i det at komme til at forstå nogle problemer omkring vore ældste byers opståen, og som støtte for disse intentioner var det ønskeligt at søge udviklet et kartografisk »værktøj«. Resultatet af disse anstrengelser er blevet det her foreliggende orohydrografiske kort som illustrerer »naturens eget færdselsnet«, et kort hvorpå alt menneskeskabt og alle planteformationer er bortraderet, mens kun relief, vand og kystlinie står tilbage. Mens det tidligere især har været naturgeograferne, specielt hydrografer, der har benyttet orohydrografiske eller blot hydrografiske kort til beregning af vandløbenes afstrømningsområder, så er det Bredsdorffs kongstanke, at et orohydrografisk kort